

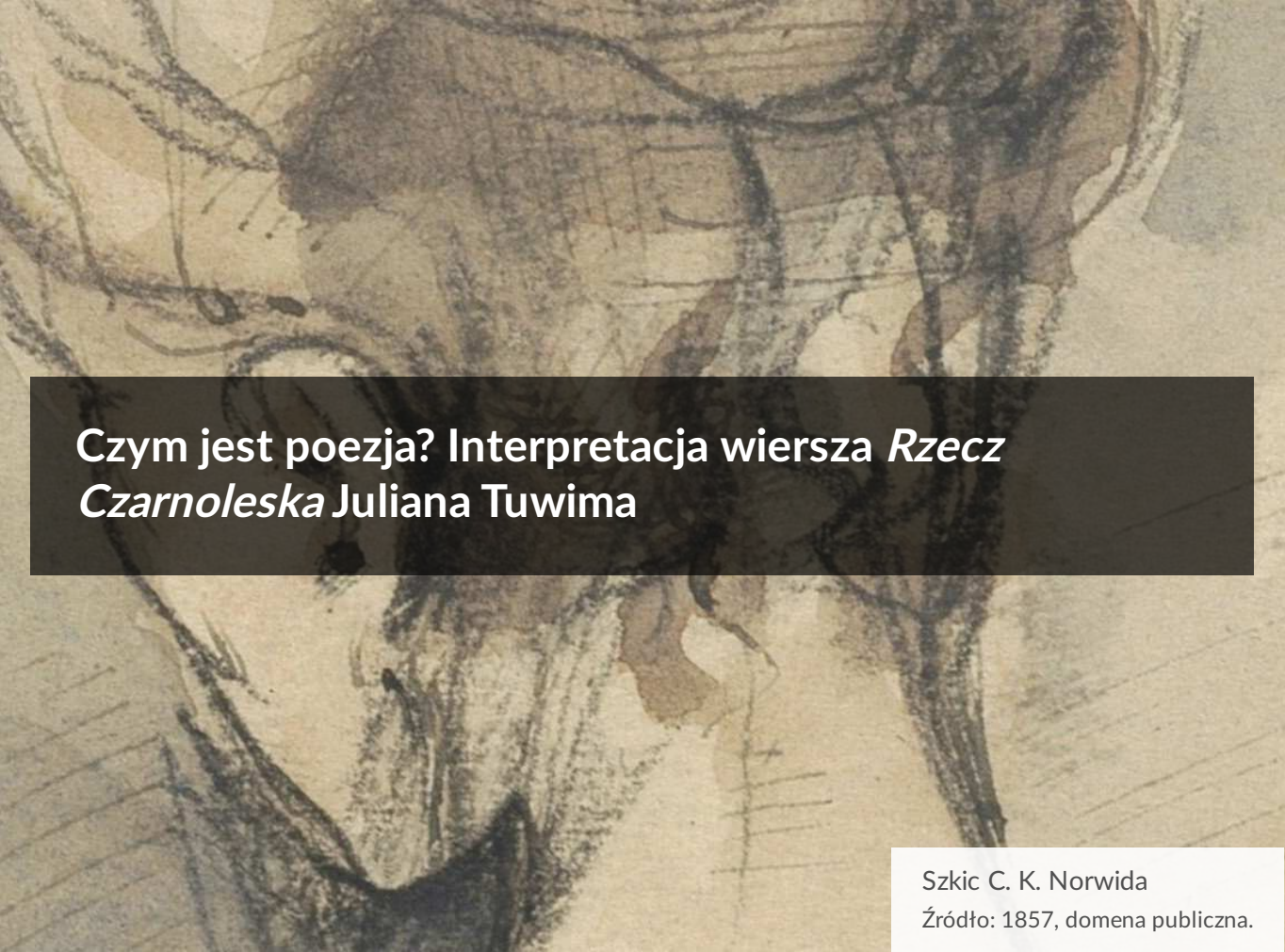

Czym jest poezja? Interpretacja wiersza *Rzecz Czarnoleska* Juliana Tuwima

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Cyprian Kamil Norwid, *Moja piosnka* [I].
- Źródło: Julian Tuwim, *Rzecz Czarnoleska*.

Czym jest poezja? Interpretacja wiersza *Rzecz Czarnoleska* Juliana Tuwima

Szkic C. K. Norwida

Źródło: 1857, domena publiczna.

O Julianie Tuwimie mówi się, że był największym mistrzem słowa wśród skamandrytów. Jego wiersz *Rzecz Czarnoleska* może być odczytywany jako deklaracja postawy poetyckiej w dojrzałym okresie twórczości. Prosty i klasyczny, a zarazem kunsztowny tekst odwołuje się zarówno do twórczości Jana Kochanowskiego, jak i do *Mojej piosnki* Norwida. Jaka powinna być poezja? Jak z chaosu wydobyć ład? Jak wykorzystywać świadomość wielowiekowej tradycji? Utwór Tuwima niesie ze sobą odpowiedzi na wszystkie te pytania.

Twoje cele

- Poznasz utwór *Rzecz Czarnoleska* Juliana Tuwima.
- Określisz, czym jest poezja dla podmiotu lirycznego w wierszu *Rzecz Czarnoleska* Juliana Tuwima.
- Przedstawisz koncepcję bycia poetą w świetle wiersza Juliana Tuwima.

Przeczytaj

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DaanATQyi>

Nagranie dźwiękowe Czym jest poezja? Interpretacja wiersza *Rzecz Czarnoleska* Juliana Tuwima.

Czym jest poezja? Interpretacja wiersza *Rzecz Czarnoleska* Juliana Tuwima

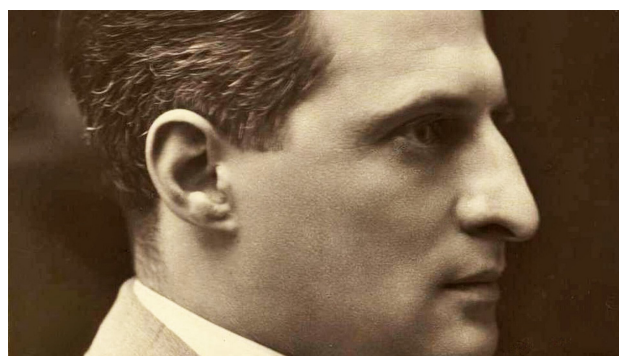
((Julian Tuwim

Rzecz Czarnoleska

Rzecz Czarnoleska – przyplýwa,
otacza,
Nawiedzonego niepokoí dziwem.
Słowo się z wolna w brzmieniu
przeistacza,
Staje się tem prawdziwem.

Z chaosu ład się tworzy. Ład,
konieczność,
jedyność chwili, gdy bezmiar
tworzywa
Sam się układa w swoją ostateczność
I woła, jak się nazywa.
Głuchy nierozum, ciemny sens człowieczy
Oстрыm promieniem na wskroś prześwíetlony,
Oddechem wielkiej Czarnoleskiej Rzeczy
Zbudzony i wyzwolony.

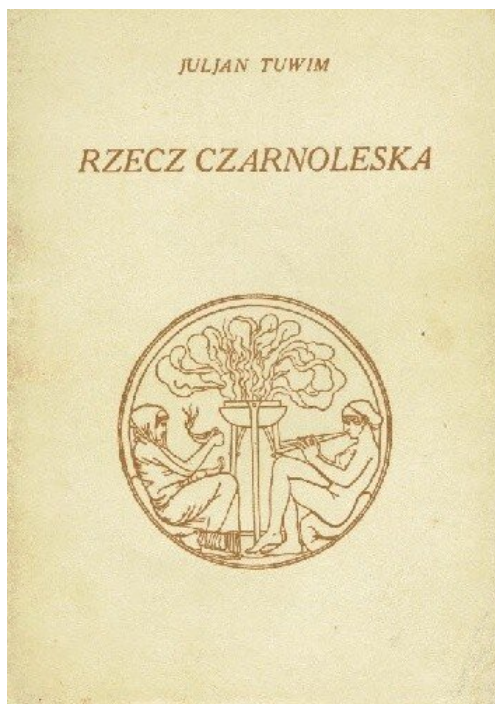
Źródło: Julian Tuwim, *Rzecz Czarnoleska*.

Julian Tuwim w 1933 roku

Źródło: dostępny w internecie: National Library of Israel, Schwadron collection, licencja: CC BY 3.0.

W momencie, gdy Julian Tuwim wydał tom *Rzecz Czarnoleska* (1929), z którego pochodzi przytoczony wiersz, jego pozycja w liryce dwudziestolecia międzywojennego

Okładka *Rzeczy czarnoleskiej* Juliana Tuwima, wydawnictwo J. Mortkowicz, 1929 rok
Źródło: domena publiczna.

była już ugruntowana. Debiutował w 1918 r. zbiorem *Czyhanie na Boga*, natomiast *Rzecz Czarnoleska* to jego szósty tom poezji. Krytycy uznali tytułowy wiersz zbioru za deklarację nowego programu twórczego Tuwima. Miał on wyraźnie nawiązywać do tradycji Jana Kochanowskiego. Wskazuje na to tytuł wiersza, jak i pojawiający się w trzeciej strofie epitet wartościujący: *Rzecz Czarnoleska* jest „wielka”. Jakkolwiek by ją jednak opisywać, to tylko symboliczne, abstrakcyjne hasło. Za ledwie odsyła do wizji liryki, którą dostrzec można w twórczości Kochanowskiego – poezji traktowanej jako uporządkowany, harmonijny układ, podlegający kanonom renesansowego klasycyzmu. Jeśli Tuwim przyznaje się do kontynuowania tradycji Jana z Czarnolasu,

to musi porzucić **witalizm** wcześniejszej swojej twórczości, zrewidować dotychczasową poetykę dnia codziennego z jej językiem bliskim potocznemu i szarym człowiekiem jako bohaterem. Powinien, przede wszystkim, zacząć inaczej traktować poetyckie słowo – jako narzędzie wprowadzania ładu w chaos świata.

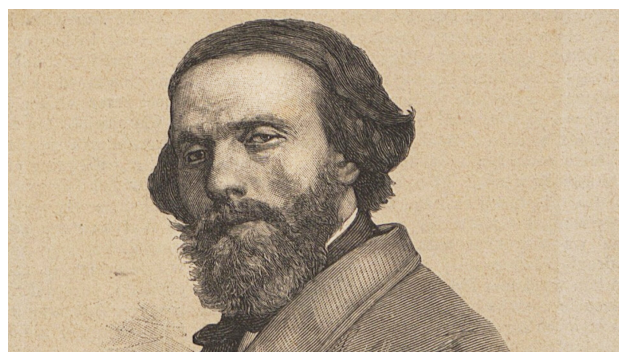
I rzeczywiście, słowo jest głównym problemem poetyckim, którego dotyczy analizowany wiersz. Tuwim sięga nie tylko do Kochanowskiego, ale również do odkrywanej wówczas na nowo twórczości Cypriana Norwida. Uważny czytelnik dostrzeże zapewne, że tytułowa „*Rzecz Czarnoleska*” wzięta została z *Mojej piosnki [I]* romantycznego poety, którą kończy strofa:

((Cyprian Kamil Norwid

Moja piosnka [I]

Lecz, nie kwiląc jak dziecię,
Raz wywalczę się przecie;
Złotostruna, nie opuść mię, lutni!
Czarnoleskiej ja rzeczy,
Chcę – ta serce uleczy!
I zagrałem...
... i jeszcze mi smutniej.

Źródło: Cyprian Kamil Norwid, *Moja piosnka [I]*.

Józef Łoskoczyński - Cyprian Norwid

poetyka

(gr. poiētikē – produktywny, pomysłowy) – sposób pisania; formalne cechy charakterystyczne dla twórczości danego pisarza, szkoły poetyckiej, kierunku lub prądu literackiego

witalizm

w pierwszej połowie XX w. w wielu kierunkach literackich i artystycznych pojawiła się tendencja określana jako witalizm, która swoje źródło miała w filozofii Friedricha Nietzschego i Henriego Bergsona; najważniejszymi kategoriami były dla niej dynamika i życie; według zwolenników witalizmu główne zadanie sztuki polegało na odtworzeniu potoku życia, uchwyceniu go w jego zmienności

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Jaką funkcję – według Juliana Tuwima – ma w poezji pełnić słowo? Zwróć uwagę, do jakich innych twórców możemy znaleźć odwołania w „Rzeczy Czarnoleskiej”. Zapisz swoje rozważania.

Polecenie 2

Poeta – kim tak naprawdę jest i jakie ma zadanie? Przedstaw koncepcję bycia poetą w świetle wiersza Juliana Tuwima. Posłuż się mapą myśli.

- Poeta

-
-
-
-
-
-
-
-

Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

Muzyka wykorzystana w prezentacji: Laurel Violet, Mysel, licencja: Artlist.io.

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka. Na podstawie multimedium wskaż, do jakich tradycji nawiązuje Tuwim w utworze *Rzecz Czarnoleska*.

Polecenie 2

W jaki sposób budowa wiersza (układ wersów, rymy, rytm) oddaje tradycje literackie, do których nawiązuje w swoim utworze Tuwim?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P1607bDFB>

Jeszcze jedna więź, być może najtrudniejsza do dostrzeżenia, łączy ten wiersz z Norwidem. *Rzecz Czarnoleską* czyta się trudno, konstrukcja wiersza jest skomplikowana i wydaje się wręcz „mało Tuwimowska”. Autor przyzwyczaił odbiorców do zazwyczaj fabularnej budowy utworów, językowej potoczności (nazwijmy to wprost: tradycyjnej składni) oraz wyraźnego, czasem dynamicznego, niekiedy monotonnego ich zrytmizowania. „*Rzecz Czarnoleska*” ma kształt zupełnie odmienny od wcześniejszej twórczości Tuwima, tym bardziej nie jest przecież zapożyczeniem od patronującego jej Jana Kochanowskiego. Poeta operuje myślowym skrótem i niedopowiedzeniem, któremu służą rozmaite zabiegi w obrębie składni.

Pierwszą strofę tworzy pięć zdań współrzędnych. „Dziwność” *Rzeczy Czarnoleskiej* podkreśla tu użycie kolejno trzech krótkich zdań („*Rzecz Czarnoleska* – przypływa”, „otacza”, „Nawiedzonego niepokoi dziwem”), które brzmią jak tajemnicza formuła. Ich podmiotem jest właśnie abstrakcyjna „*Rzecz*”. Kolejne dwa zdania bohater wiersza poświęca słowu. Są one już bardziej rozbudowane, co zdaje się uwypuklać owo

powolne przeistaczanie się słowa, o którym w nich mowa. Druga strofa pozornie nie łączy się bezpośrednio z pierwszą, podmiotem pierwszego jej zdania jest ład – i dopiero lektura kolejnych wersów tłumaczy logiczny związek słowa z ładem: praca słowa przeistacza w ład chaos poezji. Tę strofę Tuwim oparł na siedmiu jednostkach składniowych. Pierwsze, krótkie zdanie („Z chaosu ład się tworzy”) wskazuje na konsekwencje przeistoczenia słowa; kolejno następujące: równoważniki („Ład, konieczność, Jedyność chwili”), zdanie podrzędne okolicznikowe („gdy bezmiar tworzywa Sam się układa w swoją ostateczność”), zdanie wobec niego współrzędne („I woła”) oraz dopełnieniowe („jak się nazywa”) są ostatecznym dopowiedzeniem konsekwencji przeistoczenia słowa. W ten sposób pierwsza i druga strofa przynoszą skomplikowaną „receptę na poezję”.

Trzecia strofa znów rozpoczyna się od pojęcia niepozostającego w bezpośrednim związku z wcześniejszymi rozważaniami o istocie liryki. Strofa ta zawiera również skomplikowaną, eliptyczną, zbudowaną wyłącznie z równoważników, odpowiedź na pytanie o funkcję tej nowo powstałej poezji: ma dochodzić prawdy o ludzkiej egzystencji.

Klasyczne związki znaczeniowe pomiędzy poszczególnymi segmentami wypowiedzi lirycznej nie występują w *Rzeczy Czarnoleskiej*. Bo nie autor *Trenów* jest jej patronem, lecz Norwid, który przecież w mozołach chciał „odpowiednie dać rzeczy słowo!” Nic dziwnego zatem, że mówiąc o zmaganiu ze słowem, Tuwim tak trafnie, funkcjonalnie dobrał środki wyrazu w wierszu.

W jakiś sposób norwidowski (co trudno udowodnić) wydaje się też niespokojny rytm utworu. „Rama” jest w nim tradycyjny 11-zgłoskowiec (ze średniówką po piątej sylabie), o układzie rymów abab. Taką miarę wierszową mają trzy pierwsze wersy każdej ze strof. Strofy te kończą wersy krótsze – czwarty wers ma siedem sylab, ósmy i dwunasty po osiem. Jednak nie nierównozgłoskowość powoduje uczucie niepokoju, lecz rytmiczne pęknięcie w wersie piątym: „Z chaosu ład się tworzy. Ład, konieczność”. Średniówka pojawia się w nim bowiem dopiero po siódmej sylabie. To nie przypadek. Tuwim podporządkował układ rytmiczny wiersza jego znaczeniu: porządek 11-zgłoskowca rozpada się przecież tam, gdzie mowa o chaosie. A efekt ten jest poprzedzony, niejako rytmicznie zapowiedziany w wersie piątym, 7-zgłoskowym, zbudowanym według wzoru 4+3, podczas gdy pozostałe dwa krótkie wersy w wierszu, 8-zgłoskowe, mają średniówkę po trzeciej sylabie (3+5).

Tuwim zaproponował w tomie *Rzecz Czarnoleska* twórczy powrót do poetyckiej tradycji. Krytycy uznali tytułowy wiersz zbioru za ważny manifest programowy poety. Rok później uroczysto obchodzono czterechsetlecie urodzin Jana Kochanowskiego.

Ćwiczenie 1

Wypisz nietypowe dla poezji Juliana Tuwima elementy wiersza.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij, w jaki sposób poeta zaznacza kontrast ładu i chaosu w warstwie rytmicznej wiersza.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Czym jest poezja? Interpretacja wiersza *Rzecz Czarnoleska* Juliana Tuwima

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

12) w interpretacji utworów literackich odwołuje się do tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: trenów i pieśni Jana Kochanowskiego, bajek Ignacego Krasickiego, *Dziadów* cz. II oraz *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza, *Zemsty* Aleksandra Fredry, *Balladyny* Juliusza Słowackiego;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

5. dokonuje krytycznej selekcji źródeł;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

11. korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne:

- Poznasz utwór *Rzecz Czarnoleska* Juliana Tuwima.
- Określisz, czym jest poezja dla podmiotu lirycznego w wierszu *Rzecz Czarnoleska* Juliana Tuwima.
- Przedstawisz koncepcję bycia poetą w świetle wiersza Juliana Tuwima.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- oś czasu.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z biografią Juliana Tuwima (młódzież korzysta w tym celu z wybranych przez siebie źródeł) i przygotowanie na dużych arkuszach papieru osi czasu prezentującej najważniejsze daty oraz dzieła poety. Prace mogą być przygotowane w grupach.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej albo przy użyciu rzutnika temat lekcji. Następnie wprowadza w niego uczniów, nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”. Wspólnie z uczniami omawia cele lekcji.
2. Nauczyciel prosi uczniów o powieszenie w widocznym miejscu w klasie wszystkich prac przygotowanych w domu. Chętne osoby omawiają informacje z osi czasu ze szczególnym uwzględnieniem okresu twórczości, w którym została wydana *Rzecz Czarnoleska* Tuwima.
3. Uczniowie zapoznają się z utworem poetyckim zawartym w e-materiale i przygotowują się do jego omówienia.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel prosi uczniów, aby podczas omawiania utworu Tuwima zastanawiali się, dlaczego wiersz *Rzecz Czarnoleska* stanowi manifest poetycki Tuwima.
2. Uczniowie dzielą się na 4-osobowe grupy i postępują według ustalonego trybu pracy:
 - Wstępne rozpoznanie. Określenie nadawcy i odbiorcy wypowiedzi, typu liryki oraz sytuacji lirycznej.
 - Określenie tematu utworu.
 - Analiza środków stylistycznych. Zwrócenie uwagi na język i styl utworu, wskazywanie, nazywanie i określanie funkcji środków poetyckiego wyrazu.
 - Ukształtowanie wypowiedzi. Określenie cech gatunkowych utworu i dominanty kompozycyjnej.
 - Postawienie tezy interpretacyjnej i wspólna dyskusja z przywołaniem argumentów.Nauczyciel może wyznaczyć zdolnego ucznia do pomocy określonej grupie lub grupom uczniów (ekspert).
Przedstawiciele grup prezentują efekty pracy.
3. Nauczyciel przechodzi do sekcji „Prezentacja multimedialna”. Uczniowie indywidualnie pracują nad odpowiedziami do poleceń 1 i 2. Następnie na forum klasy nauczyciel prezentuje materiał multimedialny, z którego uczniowie w parach przygotowują notatkę z najważniejszymi informacjami z prezentacji.
4. Uczniowie w parach rozwiązują ćwiczenia i polecenia zawarte w sekcji „Audiopowtórka”. Następnie, aby uzasadnić poprawność rozwiązań, omawiają je w większych grupach, przygotowując spójną argumentację, którą zaprezentują na forum klasy. Po wyznaczonym czasie następuje wspólne omówienie zadań.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Zadaje również pytanie podsumowujące i prosi wybranych uczniów o odpowiedzi: – *Dlaczego „Rzecz Czarnoleska” jest manifestem poetyckim Tuwima? Co o tym świadczy?*

Praca domowa:

1. Napisz tekst rozmowy, która mogłaby się odbyć między tobą a autorem tekstu, o okolicznościach powstania i możliwej interpretacji *Rzeczy Czarnoleskiej* Tuwima.

Materiały pomocnicze:

- George Lakoff, Mark Johnson, *Metafory w naszym życiu*, Warszawa 2010.
- Aleksandra Okopień-Sławińska, *Semantyka wypowiedzi poetyckiej*, Kraków 2001.
- Zenon Uryga, *Odbiór liryki w klasach maturalnych*, w: *Metodyka literatury*, tom 2, wybór i oprac. J. Pachecka, A. Piątkowska, K. Sałkiewicz, Warszawa 2002.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać „Prezentację multimedialną” jako materiał podsumowujący lekcję.